

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Antik Dönem'den
Günümüze

Isparta'nın

Kültürel Mirası

Isparta 2019

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

ISPARTA
KÜLTÜREL
MİRAS

Antik Dönem'den Günümüze Isparta'nın Kültürel Mirası

Mobil Uygulamayı indirmek için kare kodu okutunuz
veya <http://ispartaarkeolojikmiras.sdu.edu.tr/mobil>
sayfasını ziyaret ediniz.

ANTİK DÖNEM'DEN GÜNÜMÜZE ISPARTA'NIN KÜLTÜREL MİRASI

Editörler

Bilge HÜR MÜZLÜ
Hüseyin KÖKER
Ahmet MÖREL

Yazarlar

Olçay ATASEVEN
Ali Rıza BİLGİN
Nihal ÇEVİK
Doğan DEMİRCİ
Murat FIRAT
Bilge HÜR MÜZLÜ
Gülcan KAŞKA
Mehmet KAŞKA
Hüseyin KÖKER
İlkay ATAV KÖKER

Ahmet MÖREL
Fikret ÖZCAN
Burak SÖNMEZ
Eser YAYAN
Hatice Evrim TÜTÜNSATAR

Redaksiyon
Muzaffer TATLI

Kapak ve Sayfa Tasarımı
Serdar DURAN

Fotoğraflar
Soner ARIK
Süleyman SELVİ

© Mayıs 2019

Baskı

Desen Ofset A.Ş. / ANKARA
0 (312) 496 43 43

2000 adet basılmıştır.

ISBN : 978-605-9454-39-1

✉ sdufarkeoloji@gmail.com

✉ sduispkulturelmiras@gmail.com

🌐 ispartaarkeolojikmiras.sdu.edu.tr

🐦 /IMiraslar

Bu Kitap, Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeler Birimi'nin SBG-2018-6869 Numaralı GÜdümlü Projesi Olarak Desteklenmiştir.

Önsöz

Historia vero testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis, qua voce alia nisi oratoris immortalitati commendatur?

Oysa zamanların tanığı, hakikatin ışığı, hafızanın hayatı, hayatın öğretmeni, geçmişin habercisi tarih, hatibinki haricinde başka hangi sesle ölümsüzlüğe bırakılır? (emanet edilir)

Cicero, *De oratore* 2. 36

Binlerce yıldır birçok uygarlığın zengin bir miras bırakarak tarih sahnesinden çekildiği bu coğrafyada ulusal ve evrensel kültürün tanıkları olan tarihsel değerlerimizi anlamak ve geleceğe aktarmak bizlere düşen en önemli görevler arasındadır. Kültürel mirasımıza sahip çıkmayı her zaman bir görev olarak üstlenen; kültür, bilim, sanat ve spor alanlarında adından söz ettiren Süleyman Demirel Üniversitesi bu bilinçle “Isparta İli ve İlçeleri Kültürel Miras” projesini hayata geçirmiştir. Bu projenin amacı Anadolu’nun kültür mozayikliğini oluşturan parçalarından olan Pisidia Bölgesi’nin kültürel mirasını tanıtmaktır.

Isparta’nın kültürel mirasını sizlerle paylaştığımız bu kitap bir buçuk yıllık bir çalışmanın ürünüdür. İlimiz sınırları içinde bulunan antik kentlerin tarihi, eski çağlardan itibaren Roma İmparatorluk, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluklarından günümüze ulaşan eserler ile ilgili bilgilerin yanı sıra, bu kentlere ve eserlere ulaşımın nasıl sağlanacağı ve gezi güzergâhları hakkında da bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler, gerekli görseller ile de desteklenmiştir. Isparta İli ve İlçeleri Kültürel Miras projesi kapsamında oluşturulan kitabımızı siz değerli okuyucuların takdirine sunuyoruz.

Prof. Dr. İlker Hüseyin ÇARIKÇI
Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörü
Isparta, 2019

Sunuş

Yaklaşık bin yıl önce yurt tuttuğumuz Anadolu coğrafyası onlarca uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu topraklar üzerinde yaşamış olan uygarlıkların bize bıraktığı ortak kültür mirasını koruyarak gelecek nesillere aktarmak biz, şimdiki nesillere düşen en önemli görevlerden biridir.

Bu kitap böyle bir görev bilincinin eseridir. Isparta İli ve İlçeleri Kültürel Miras Projesi, Kasım 2017’de, SDÜ Bilimsel Araştırma Koordinasyon Biriminin desteğiyle, Arkeoloji Bölüm Başkanlığı’nın yürütücülüğünde başlamış, Isparta Merkez ve ilçelerinde bir buçuk yıla yayılan bir zaman diliminin sonunda ortaya çıkmıştır. Üniversitemiz Rektörlüğüne, BAP birimine, Isparta İl Kültür Müdürlüğü’ne; Isparta ve Yalvaç Müze Müdürlükleri’ne teşekkürlerimizi sunarız.

Süleyman Demirel Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümleri Öğretim Üyeleri tarafından hazırlanan bu kitap kültürel mirasın korunması bilincinin geliştirilmesi amacıyla kaleme alınmıştır. Kitapta, ilimiz sınırları içinde bulunan Pisidia Bölgesi kentleri kendi tarihsel dokusu içinde tarih öncesi (Prehistorik Dönemler), Tunç Çağı, Demir Çağı, Hellenistik, Roma İmparatorluk, Bizans, Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemleri araştırılarak yazılmıştır. Kültürel kimliğimizin Eskiçağ Tarihi bölümleri arkeologlar; Bizans, Selçuklu, Beylikler, Osmanlı Dönemi ve Erken Cumhuriyet tarihi bölümleri ise sanat tarihçiler tarafından hazırlanmıştır.

Çalışmalar sırasında Antik Dönem kaynaklarının yanı sıra bilim insanları tarafından kaleme alınmış akademik çalışmalardan da faydalanılmıştır. Bunun yanı sıra, üniversitemiz öğretim üyeleri tarafından bölgede yürütülen arkeolojik yüzey araştırmaları, kazı çalışmaları ve sanat tarihi araştırmalarının sonuçlarına da yer verilmiştir. Böylelikle kültürel miras örneklerinin güncel bilgileri de çalışmaya katılabilmiştir. Kültür tarihine ilgi duyanlar ve öğrenciler için hazırlanan bu yayına ayrıca, terminolojinin anlaşılabilmesi için bir sözlük ve daha fazla bilgi edinmek isteyenler için bölgenin tarihsel süreciyle ilgili seçilmiş kaynakça ve bölgenin kronolojik dizini eklenmiştir. Kitapta yer alan kültürel miraslarımıza erişim kolaylığı sağlamak amacıyla bir internet sayfası hazırlanmış ve akıllı telefon uygulaması geliştirilmiştir. Dolayısıyla mobil uygulama ve internet sayfasıyla da kitap içerisinde yer alan kültürel miras örneklerinin konumlarına, görsellerine ve açıklayıcı özetlerine sayfa üstlerinde yer alan karekodların okutulmasıyla ulaşılabilecektir.

Kitabın asıl sahibi okuyucularımıza keyifli okumalar dileriz.

Yazarlar Kurulu
Isparta, 2019

İçindekiler

Önsöz..... II

Sunuş..... IV

PISIDIA BÖLGESİ TARİHİ..... 5

ISPARTA MERKEZ..... 21

Kapıkaya Antik Yerleşimi 26

Hagia Baniya (Aya Payana) Kilisesi . . . 32

Hagia Yorgi (Ishotya) Kilisesi 34

Küçükgökçeli Kırık Minare Cami 36

Kutlubey (Ulu) Cami ve Çeşme 38

Mimar Sinan (Firdevs Paşa) Cami 42

İplikçi (Hacı Abdi) Cami. 44

Dalboyunoğlu Cami 46

Kavaklı (Abdi Paşa-Peygamber) Cami .. 48

Muhittin Mescidi. 50

Bedesten (Firdevs Bey Bedesteni)..... 52

Üzüm Pazarı Çarşısı 54

Bey Hamamı 56

Yeni Hamam (Dalboyunoğlu)..... 58

Yılkıran Çeşmesi 60

Çelebiler Mahallesi Çeşmesi 62

Gazi Kemal Mahallesi Çeşmesi 63

Hazneli (Bıtırak) Çeşmesi 64

Eski Ticaret Yüksek Okulu..... 66

Gazi İlkokulu 68

Cumhuriyet İlkokulu..... 70

Garnizon Binası..... 72

Mobil Uygulamayı indirmek için kare kodu okutunuz
veya <http://ispartaarkeolojikmiras.sdu.edu.tr/mobil>
sayfasını ziyaret ediniz.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

ISPARTA
KÜLTÜREL
MİRAS

Valilik Binası	74
Atatürk Heykeli	76
Isparta Müzesi.	78

AKSU İLÇESİ 81

Tymbriada Antik Kenti	84
Tynada Antik Kenti	88
Zindan Mağarası.	90
Deliklitaş Mağarası ve Çevresi.	92
Yılanlı Cami.	94

ATABEY İLÇESİ 97

Seleukeia Sidera Antik Kenti	100
Agrae Antik Kenti	104
Kelian Antik Yerleşimi (Kapıcak Köyü)	105
Ertokuş Medresesi ve Kümbeti	106
Burhaneddin Paşa Cami	110
Kırıkminare (Cuma) Cami	112
Feyzullah Paşa Cami.	114
Onaç Çeşmesi.	116
Süleyman Demirel Demokrasi ve Kalkınma Müzesi	117

EĞİRDİR İLÇESİ 119

Prostanna-Akroterion.	122
Yukarı Gökdere Asarı.	126
Mallos Antik Kenti.	128
Eğirdir Kalesi.	132
Hagia Georgios Kilisesi	134

Hagia Stefanos (Yeşilada) Kilisesi	136
Roma Dönemi Köprüsü	138
Osmanlı Dönemi Köprüleri	139
Eğirdir Keyhüsrev Kervansarayı.	140
Dündar Bey Medresesi.	142
Barla Çaşnigir Paşa Cami	144
Eğirdir Merkez Ağa Cami	146
Çaşnigir Hamamı	148
Esmâ Sultan Hamamı.	149
Yeşilada Hamamı	150
Akmescit Çeşmesi	151
Ahırcı Çeşmesi.	152
Baş Mahalle Çeşmesi.	153
Pazar Mahalle Çeşmesi	154

GELENDOST İLÇESİ 157

Avşar Köprüsü.	160
Avşar Cami	162
Abdülgaffar Cami	164
Gelendost Ertokuş Kervansarayı.	166

GÖNEN İLÇESİ 169

Konane Kale Tepe Yerleşmesi.	172
Akyokuş Tepe ve Modern Gönen İlçe Merkezi (ArkeoPark)	174
Tavukçu Sırtı Mevki Kaya Mezarları.	176
Gönen Hamamı.	177
Demirci Mehmet Efe Konağı	178
Gönen Köy Enstitüsü.	180

İçindekiler

KEÇİBORLU İLÇESİ 183

Baris Antik Kenti	186
Hacı Emin Sarnıcı	186
Hacı Hüseyin Sarnıcı.	188
Hasan Hüseyin Sarnıcı	189
İncesu Köyü Cami	190
Sinan Bey Cami	192
Koca Çeşme	194

SENİRKENT İLÇESİ 197

Tymandos Antik Kenti.	200
Hıdır Çelebi Cami	202
Şeyhler Cami	204
Veli Baba Külliyesi.	206

SÜTÇÜLER İLÇESİ 209

Adada Antik Kenti	212
Zorzila	216
Taşkapı Harabeleri	216
Çiğdüşmez Mevkii (Hamid'in Asarı) . . .	217
Yazılı Kanyon	218
Bayduç Kalesi	220
Sığırlık-I Kalesi	222
Sığırlık-II Kalesi	223
Seferağa Cami	224

ŞARKİKARAAĞAÇ İLÇESİ 227

Anaboura Antik Kenti	230
Neapolis Antik Kenti	230

Mobil Uygulamayı indirmek için kare kodu okutunuz
veya <http://ispartaarkeolojikmiras.sdu.edu.tr/mobil>
sayfasını ziyaret ediniz.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

ISPARTA
KÜLTÜREL
MİRAS

Sultan Fatih Cami (Cami-i Kebir) 232
Alaca Mescit Cami 234

ULUBORLU İLÇESİ 237

Apollonia Antik Kenti 240
Uluborlu Kalesi 242
Cirimbolu Köprüsü
(Cirimbolu Su Kemeri) 244
Alaaddin Cami 246
Bahçe Cami 248
Sallanan Minare 250
Bülbül (Alemdar) Cami 252
Gargılı Lala (Taş) Medresesi 254
Baltabey Hamamı 256
Karabey Hamamı 258
Muhittin Çeşmesi 260
Büyük Çeşme 262
Gaflı Çeşmesi 264
Aslanlı Çeşme 266
Uluborlu Müzesi 268

YALVAÇ İLÇESİ 271

Pisidia Antiokheia 274
Limenia Adası 278
Kemer Köprü 280
Kaş (Kavaklı) Cami 282
Devlethan Cami 284
Saray Mahallesi Camisi 286
Leblebiciler Mahallesi Camisi 288
Merkez Yeni Cami 290

Abacılar Mahallesi Cami 292
Çiçekliçeşme Sokağı Hamamı 294
Yalvaç Arkeoloji Müzesi 296

YENİŞARBADEMLİ İLÇESİ 299

Pınargözü Mağarası 302

Isparta İlinde Devlet Demir Yolları ve
Gar Binaları 306

Pisidia Bölgesi Kronolojisi 308

Sözlük 309

Seçilmiş Kaynakça 313

sdufearkeoloji@gmail.com

sduispkulturelmiras@gmail.com

ispartaarkeolojikmiras.sdu.edu.tr

/IMiraslar

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

ANTİK DÖNEM'DEN GÜNÜMÜZE
ISPARTA'NIN KÜLTÜREL MİRASI

ATABEY İLÇESİ

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

ISPARTA
KÜLTÜREL
MİRAS

Atabey İlçesi

Seleukeia Sidera (Bayat Köyü) ve çevresindeki yerleşimlerin yaklaşık MÖ 3. bine kadar geriye gittiği bilinmektedir. Oldukça bereketli topraklara sahip ve stratejik olarak önemli bir bölgede kurulmuş olması sebebiyle burada rastlanan höyükler ayrıca önemlidir. Bu höyükler içerisinde Kızılhöyük'te Erken Kalkolitik Çağ özellikleri gösteren seramikler ve obsidyen parçaları ile İlk Tunç Çağ yerleşmesine ait izler bulunmaktadır. Demirci ve Gündürle Höyükleri'nde ise İlk Tunç Çağı ve Roma İmparatorluk Dönemi seramiklerinin ele geçmiş olması bu höyüklerdeki yerleşimin sürekliliğini göstermektedir. Atabey İlçesi'nde aynı zamanda Demir Çağ, Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemleri'nde yerleşim görmüş küçük ölçekli yerleşmeler de bulunur. Bunlar Seleukeia Sidera'nın sınırları içerisinde yer alan kırsal yerleşimler olmalıdır.

Harita için QR kodu okutunuz

Seleukeia Sidera Antik Kenti

Seleukeia Sidera antik kenti Atabey İlçesi'ne bağlı Bayat Köyü'ndedir. Kentin adı ilk kez Hellenistik Dönem antik yazarlarından Klaudius Ptolemaios tarafından "Seleukeia Pisidias" (*Σελεύκεια Πισιδίας*) Pisidia'nın Seleukeia'sı olarak anılır. Hierokles ise MS 6. yüzyılda kentin adını Seleukia Sidera (*Σελεύκεια ἡ σιδηρᾶ*) olarak "demir" anlamına gelen "sidera" sıfatı ile birlikte zikreder. Stratejik konumu nedeniyle Hellenistik Dönem içerisinde önem kazandığı

ve Seleukos krallarından I. Seleukos Nikator (MÖ 312-281) ya da oğlu I. Antiokhos Soter (MÖ 281-261) tarafından yeniden isimlendirilerek, kentte imar faaliyetlerinde bulunduğu bilinmektedir. Seleukeia da Apollonia gibi bir Seleukos kolonisi olarak kurulmuştur. G. Hirschfeld tarafından bulunmuş olan bir yazıtta I. Claudius'un (MS 41-54) kent tarihinde önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bu döneme ait sikkelerden anlaşıldığı üzere kentin adı "Claudio Seleuceia" olarak değiştirilmiş ve ayrıca kente Claudius onuruna "tezahür eden tanrı" olarak heykeli dikilmiştir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde yalnızca Claudius Dönemi değil aynı zamanda MS 2. yüzyılda da Asia Eyale-

ti'nin genelinde görülen imar faaliyetlerinin Seleukeia Sidera kentinde de yürütüldüğü kentteki yapılardan anlaşılmaktadır.

Kentte Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemleri'nde yürütülen imar faaliyetlerinin izleri görülebilmektedir. Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen yapılardan biri tiyatrodur. Hisartepe'nin doğu yamacına yaslanarak, yarım daireyi biraz aşan planda inşa edilmiş tipik Yunan tiyatrosu formundadır. Tiyatronun sadece skene (sahne) binası, yanlardan girişini sağlayan vomitoriumu (tonozlu giriş kapısı) ve diazomanın (oturma sıralarını ayıran bölüm) bir bölümü korunmuştur. Tiyatronun cavea (oturma sıraları) kısmı ise oldukça tahrip olmuş durumdadır. Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemleri'nin metropolis kentlerine oranla oldukça küçük olan tiyatronun oturma basamaklarının tahrip olmasına karşın ortalama 3-4 bin kişilik olduğu söylenebilmektedir. Bugün görülen sahne binası Roma İmparatorluk Dönemi'ne, MS 2.-3. yüzyıllara aittir.

Kentin doğusunda anakaya şekillendirilerek

oluşturulan kare planlı ve on kiriş yuvası bulunan alanın bir kaya kutsal alanı olabileceği düşünülmektedir. Kiriş yuvalı alandaki bu yapı, Pisidia koloni kentlerinden biri olan Antiokheia'da bulunan yine ana kayaya oyulmuş Augustus Tapınağı'nı anımsatmaktadır. Seleukeia Sidera kentindeki kaya kutsal alanı kentin Hellenistik Dönem'deki kuruluşu ile yeniden kullanılmış ve bu kullanım Roma İmparatorluk Dönemi'nde de devam etmiş olmalıdır.

Hisartepe'nin güney kenarında rektagonal duvar örgülü bir podyum yer almaktadır. Bu yapıyla ilişkili olduğu düşünülen ve bugün Isparta Müzesi'nde bulunan üç triglifli ve metoplu friz bloğu ile iki arşitrav bloğu gibi bazı mimari yapı unsurları, aşağıdaki düzleşme yuvarlanmış olarak ele geçmiştir. Yapı çevresinde Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen çok sayıda mimari parçanın da bulunması burada podyumlu bir Roma İmparatorluk Dönemi tapınağı olabileceğini düşündürmektedir.

Hellenistik Dönem'de kentin muhtemel yerleşim alanı olan Hisartepe bir surla çevrili-

dir. Bugün sur kalıntılarının en iyi korunan kısmı, akropolisin doğusunda ve güneydoğusunda bulunan alandır. Kyklopik tarzdaki bloklar sur duvarı olarak kullanılmışlardır. Burada sur duvarının çevrelediği akropolisin doğu kapısı ve yanında anıtsal bir sur kulesinin duvarları görülebilmektedir.

Kentte üç nekropolis alanı bulunmaktadır. Bunlardan en korunmuş olanı akropolisin kuzeybatı yamacındaki geniş nekropolis alanıdır. Bugün kazısı sürdürülmekte olan bu alan Kuzey Nekropolisi olarak adlandırılmaktadır ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait ana kayaya oyulmuş oda, sanduka ve tonozlu tipteki mezarlara sahiptir. Sanduka tipi mezarlar ana kaya üzerine oyulmuş ve ayrı kapakları olan mezarlar şeklinde yapılırken oda mezarlar yine ana kayanın içerisine oyulmuş üstü açık merdivenli bir dromosla girişine ulaşılan ve içlerinde birden fazla ölünün gömülmesini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir.

Seleukeia Sidera'da son dönemde yapılan çalışmalar kentin Antik Dönem'de bölge ekonomisinde önemli bir yeri olduğuna işaret etmektedir. Kentte tespit edilen demir, seramik, kemik ve şarap üretimine işaret eden arkeolojik kanıtlar bu açıdan önemlidir. Kentte çok sayıda kemik işleme atölyeleri ve yirmi beş üzüm ezme atölyesinin tespit edilmiş olması Antik Dönem ekonomisindeki rolünün anlaşılmasını sağlar. Üzümün işlenmesi için kullanılan bu donanımların, tarımsal üretim alanlarına yakın şekilde, nekropolis olarak kullanılan kuzey yamaç dışında, doğu, batı ve güney yamaca konumlandırılmış olmaları bütün kentte üretim ve nekropolis alanları için kesin bir planlama olduğunu da gösterir niteliktedir.

Seleukeia Sidera'nın yaklaşık 3,5 km güneydoğusunda ise Taş Kemer Mevki Büyük Kemer Ovası'nda kentin ihtiyaç duyduğu suyun kente ulaştırılabilmesi için kullanılan künkler ve aqueductuslara ait kalıntılar bulunur. Bu yapılar, kente Kızıl Dere ve Sarp Dere gibi su kaynaklarından suyu ulaştırmak amacıyla inşa edilmiştir. ■

